

(1921 - 1923)

Era de les primeres cartes que rebia al meu nom i que no fos d'algu de la família. Era un plec amb capsalera impresa que deia:

EL Redactor en cap
de
La Mainada
Setmanari per als nois

B. L. M.

després
i ~~era~~ escrit en tinta vermella: "al molt estimat col·laborador En Rafel Tasis Marca, i li agraeix les seves lloances encoratjadores i, sobre tot, la seva valuosa ajuda afectiva i efectiva en originals. Tant el mestre Avelí Artís com jo voldríem veure'l i parlar-li uns minuts, aquests dies." Altra vegada en imprès, el "besalesmans" acabava: "En Joan Lagua Lliteras aprofita l'ocasió per a renovar-li el testimoni de la seva consideració més distingida. Barcelona 12 d'octubre de 1921. Vich, 16."

Jo tenia quinze anys i ja en feia gairebé dos que treballava a un despatx del carrer de Fernando. El mateix dia, en plegar, vaig agafar un tramvia de Gràcia i abans de les vuit del vespre trucava a la portella de la "Tipografia Catalana", del carrer de Vich. En Joan Lagua Lliteras - "el guia Joan", com signava els editorials, abrandats de patriotisme, del setmanari infantil, - no hi era, però al seu lloc em va rebre el propi Avelí Artís, propietari de la impremta i director de "La Mainada". L'emoció que ja tenia d'ençà que havia rebut la carta augmentà encara, i només va esvair-se poc a poc amb l'afectuós acolliment que va donar l'Artís al minyó balbucejant que se li presentava. Ell ja era l'autor teatral de fama, i escriptor consagrat, i jo havia aplaudit les seves obres de títol sentenciosos i m'havia emocionat amb la lectura de "Comèdia d'amor i de guerra", que em semblà - i probablement ho era, en aquella època - un audaç al·legat en favor de la reconciliació dels pobles, després de la Gran Guerra (da del 14, vull dir, que per aquells anys feliços encara ens semblava realment "la darrera" i "la gran"). He conservat la carta d'en Lagua i mai no he oblidat aquella primera entrevista amb l'Artís, inici d'una amistat que havia de durar, pel contacte personal o a través d'una extensa i seguida correspondència, fins als darrers moments que ell pogué posar-se a la màquina d'escriure. I és molt probable que, sense l'encoratjament de l'Artís, sense la publicació d'aquells ingenus contes meus, d'aquells versets plens de reminiscències, d'aquelles novel·letes sense cap originalitat, que anaren apareixent entre 1921 i 1923 a les pàgines de "La Mainada" la meua vocació literària no hauria tingut ocasió de manifestar-se.

(Dec també a l'Avelí Artís la possibilitat d'exercir de traductor: primerament amb les "Peripècies de Romà Kalbris", publicades com a suplement a "La Mainada" i després editades en volum a part, que són una adaptació molt lliure de l'obra de Malot; després amb "El retrat de Dorian Gray", de Wilde, traduït a instància seva per a la col·lecció de "Les Ales Esteses" i que, degut a haver plegat aquesta, ell va obtenir que es publicqués a l'"A tot vent". Li dec també la meua iniciació en la política activa, l'any 1933, quan ell va llançar-me, ~~amb~~ a desgrat de la meua timi-

desa, a fer discursos electorals i prendre part en converses públiques en cafès de barriada. Però això són altres dades, importants només per a mi, del "dossier" de la meua amistat amb l'Avelí Artís. I ara només vull parlar de "La Mainada".)

Tinc al davant els tres volums, relligats en tela-verda, amb unes siluetes infantils de Roqueta al pla. El més gruixut és el de 1922, únic any que "La Mainada" va publicar-se de gener a desembre. El primer, el 1921, s'inicia el 10 de juny. I el darrer número duu la data del 23 de novembre de 1923. Una ordre terminant del Governador, general Lossada, havia suspès el setmanari (feia dos mesos del cop d'estat de Primo de Rivera i ja s'iniciava la persecució contra tot el que fos catalanista), Però aquests tres volums de gruix desigual tenen, em sembla, un contingut precios, tant del punt de vista literari com patriòtic. Als dos primers números hi ha una llista de col·laboradors. Val la pena de copiar-la: "Escriptors: J. Carner, Aureli Capmany, Ignasi Ribera i Rovira, Josep Lleonart, Carles Riba, Antoni Rovira i Virgili, Josep M. López-Picó, J. Bofill i Matas, Angel Guimerà, Clementina Arderiu, Ignasi Iglesias, Adrià Gual, Francesc Curet, Millàs-Raurell, M. Poal Aregall, J. Creixells, Joan Draper, Ramon Aliberch, Mn. Llorenç Riber, Ramon Pomés, Enric Morera, Narcissa Freixas, M. Duran i Tortajada, J. Pellicena, J. Ruyra, J. Mè de Sagarra, Mn. J. Costa i Llobera, Mercè Vila, Joan Arús i Colomer, Carme Karr, Lola Anglada, Ventura Cassol, Marià Manent, Ramon Rucabaño, J. Farran i Mayoral, Gaziell, Alexandre Plana, Jacint M. Mustieles, Martínez-Ferrando, J. Massó i Ventós, Víctor Català, J. Pous i Pagès, Mn. J. Collell, Josep Mè de Sucre, J. Salvat-Papasseit, V. Caldés Arús, R. Reventós, Anna Mè de Saavedra, Emili Guanyabens, Joan Malagarriga, Julià Molinari, Antoni M. Muntañola". I, una ratlla més avall, per a indicar llur especial responsabilitat en la confecció del setmanari: J. Lagua Lliteras - Avelí Artís. La llista de dibuixants no és menys notable: Feliu Elias (Apa), F. Labarta, Josep Obiols, J. Marquès-Puig, Anton Farré, J. Serra Massana, Joan Vila (D'Ivori), J. Wilkinson, Roqueta, K-Hito, J. Colom, Barradas, Escalera, Carbonell, Togores, Vaireda, Guardia, Llimona, Gallicó, Opisso, Xavier Nogués, J. Aragay, S. Tussell, R. Benet, Apeles Mestres, Amic.

Aquests noms, o gairebé tots, apareixeran a les pàgines del setmanari o a les dels dos calendaris, de duescentes planes cada un i que són un model de compaginació i de qualitat en el contingut com en la presentació. Però aviat es forma com una mena de redacció, amb seccions fixes que tenen llur titular o estan obertes als col·laboradors. Es diuen "Fulls de la història de Catalunya", redactats per A. Rovira i Virgili, "Els grans homes de Catalunya", a càrrec de Francesc Curet, "Del món de les bèsties", per Joan Amades, "Els nens de la meua escala", de J. Salvat-Papasseit, "De vuit-en vuit", l'editorial signat pel "Guia Joan"; i les pàgines "Els Nostres Poetes", - que si el primer número publica un poema de Clementina Arderiu i al segon versos de Josep Carner, Joan Arús i J. Salvat-Papasseit, s'obre ben aviat als novells, - d'"El que ens conta l'avi", on les rondalles van signades per López-Picó, Carner, Riba, Millàs-Raurell, Aureli Capmany, Avelí Artís, Camil Geis, Ramon Reventós, J. Berga i Boada, abans de donar entrada als col·laboradors espontanis; més endavant, i obeint sens dubte a una exigència de l'època - és la que veu la màxima popularitat de Josep M. Folch i Torres amb les seves "Pàgines Viscuades", d'"En Patufet" - serà creada una secció de contes de to sentimen-

tal, però molt discret, net de tota deliquescència, que es dirà "De les coses que passen" i que tenen com a signatures més constants les de J. Jesuald Bladé, Víctor d'Amoc (Vicent Coma Soley), qui també signarà "Joan Bagueny", Pere Pujol i Casademont, Ll. Vives i Poblet... Durant l'any 1922, es produeixen alguns canvis en les seccions: a primers de maig, desapareix la signatura d'"El Guia Joan" i els editorials van signats per una X, que correspon, sens dubte, al propi Avelí Artís, i apareixen noves rubriques: "Les grans aventures", a càrrec d'Emerencià Roig; "A ple aire", secció esportiva, per "Sidrus", "Per a les nenes", que redacta Sofia Cortés, "Jocs i joguines", que veu alternar les signatures de l'Aureli Capmany i de J. Jesuald Bladé, i "La cuina i els postres de les nenes", signada per Ignasi Domènech. La meua signatura comença de sovintejar, també, a les pàgines de "La Mainada". Primerament hi havia publicat traduccions breus de contes i anècdotes franceses, tretes sens dubte de "Le Pèlerin" o algun altre setmanari infantil de França; més endavant ja són "adaptacions" i àdhuc rondalles i narracions d'una major empena; algun vers, i tot... Els il·lustradors no varien gaire: J. Serra Massana, que evidentment s'inspira en Junceda, Miret, Passarell, Arras (J. Robert), D'Ivori, Lola Anglada, Apa, Tusell.

Però la confecció, la direcció, l'administració del setmanari, amb totes les publicacions que duu aparellades, com són les novel·les i els contes que reparteixen en suplement - una d'aquestes novel·les serà "Els camins de la sort", l'obra més llarga que hagi escrit el fecund i dispers Ramon Reventós, que justament mor aquell any 1922 - així com l'organització dels concursos i de les funcions teatrals "Els Dijous de La Mainada", que es celebren al Coliseu Pompeia, tot va a càrrec de l'Avelí Artís. És ell mateix qui té cura de la correspondència amb els col·laboradors espontanis - i de vegades es reben centenars de cartes cada setmana, i tot val llegir-ho. És ell qui encarrega la feina als dibuixants i als escriptors. És ell, un cop eliminat Joan Lagua del seu càrrec de Redactor en Cap, qui ha de fer-ho tot.

No estic gaire segur d'haver vist més d'una vegada "El Guia Joan". Era un personatge singular, que havia escrit, no sense gràcia, contes infantils per a l'editor Muntanyola, i que al mateix temps duia endavant una carrera tempestuosa d'agitador tèrbol dintre els Sindicats Lliures. Li va donar certa notorietat un viatge que féu a Madrid, on bufetejà en una escena típicament madrilenya el diputat socialista Indalecio Prieto: això donà motiu a Lagua per a escriure un llibre que es deia "Mi descomunat aventura en el Congreso", ja que fou al mateix recinte de la Cambra Legislativa on s'esdevingué la cosa. En Passarell, que el va tractar molt més que no pas jo, assegura que l'home anava sempre armat amb una pistola, i que la deixava al damunt de la taula quan escrivia els seus assenyats i evangèlics "De dijous a dijous". El cas és que va desaparèixer de la redacció i de les pàgines de "La Mainada" abans que jo pogués considerar-me com a "de la casa". L'any 1923, val a dir-ho, m'introdueix plenament en la confiança de l'Artís. Signats o no, cada número conté treballs meus. Adhuc esdevinc, per delegació de poders del director del setmanari, "El Secretari" que té al seu càrrec llegir les cartes dels lectors, triar les col·laboracions possibles, dictaminar, en breus sentències, sobre llur qualitat i llur destí. Jo, que feia un any llegia encara amb afany les contestacions a les meves trameses, passo a ocupar - i amb sou, encara! puix que cobro per aquesta feina cinc duros cada mes - la trona magistral

i els meus disset anys se n'enorgulleixen i meravellen. Més-me'n meravelló ara, en llegir algun original manuscrit que l'atzar ha salvat de cremes i estripades i que duu aquelles dates: la meva ingenuïtat, la meva ignorància de l'idioma, la pobresa o el mimetisme del meu estil hi són tan palesos que no arribo a comprendre, si no és imaginant-me els prodigis que sabia fer com a corrector l'Avellí Artís, com poden encara ser llegívols a les pàgines impreses de "La Mainada".

L'egoisme natural de l'extrema joventut em feien negligir també l'aspecte material de l'empresa. Ara m'adono que, per mantenir "La Mainada" el seu director i propietari hagué de prendre uns socis en la seva impremta. També li calgué d'acceptar ajut en la seva tasca. Un nou equip entra a la redacció, dirigit primordialment per dos pedagogs, Narcís Masó i Valentí i Eladi Homs. El primer signa "El cavaller de Sant Jordi" les seves cròniques que ocupen a partir del número de 30 de març de 1923 el lloc del "De vuit en vuit". D'ençà del 29 de juny, el setmanari, tot conservant el seu format, sofreix una transformació: les historietes i els acudits gràfics s'agrupen en vuit pàgines i a les dèx text s'obren noves seccions: els "Fulls d'Història de Catalunya", signats per "L'oncle Magí" (Ferran de Sagarra i de Siscar), "Cançoner de La Mainada", per "L'home de les cançons", "Vida cristiana", que redacta "Pacià", "Del reialme de la natura", escrita p' "El Caminant", "Converses del bell parlar", a càrrec del "Follet", que és, em sembla, l'Artur Martorell... Hom crea, també, una secció antològica, en la qual són reproduïts i comentats poemes i proses d'autors destacats. Es, en definitiva, un intent per a convertir "La Mainada" en un instrument pedagògic eficaç, tornant a la fórmula primitiva, de la qual hom havia hagut d'anar separant-se per raons econòmiques. La col·laboració espontània i la gratuïta es limiten molt (àdhuc jo he passat a professional!) i al costat dels noms més freqüents en surten de nous: Pere Bernat, Victòria Delclòs, amb els seus àgils monòlegs i diàlegs. A primers d'octubre hom anuncia una nova novel·la per al fulletó: es dirà "Gysi, novel·la d'un llop", i n'ha d'ésser autora Aurora Bertrana. Però l'escriptora es retarda i cal donar, cada setmana, el fulletó. Ell La substituirà, doncs, Pere Bernat, amb una novel·la que duu per títol "Tot sol!", i de la qual hom reparteix ja un plec amb aquell mateix número i trenta dues pàgines al següent. La història d'aquest fulletó, el darrer que ha de publicar el setmanari, és singular i accidentada: el pobre Pere Bernat ha hagut de posar-se a escriure la novel·la un bon dia, prenent per base un text francès que cal "afusellar" o, si més no, adaptar. Ell s'ho pren amb tota la bona fe dels seus pocs anys, i potser s'avicia a aquest fàcil treball que no reclama gaire imaginació. L'Artís es declara content del fulletó, en pagament del qual hom ha convingut la xifra de dues-centes pessetes. La novel·la va escrivint-se i publicant-se, fins que, després d'una intervenció de la censura, el número del 23 de novembre clou l'existència del setmanari. "La Mainada" ha estat una nova víctima de la política anticatalana del general Primo de Rivera. L'Artís en té un disgust, que tots els seus companys comparteixen. Però la novel·la "adaptada" és acabada, per encàrrec exprés de l'editor, i l'import convingut és satisfet al meravellat i poc imaginatiu Pere Bernat. Ha desaparegut un magnífic instrument de catalanització de la infantesa, un setmanari que ha mantingut tossudament una qualitat en el text i en les il·lustracions, un entusiasme encomanadís, un esperit inquiet que encara avui, trenta anys més tard, resulten prodigiosos.

Avelí Artís havia creat "La Mainada" en els anys de més difusió i prestigi d'"En Patufet" i, especialment, de Josep Maria Folch i Torres. Eren els anys dels "Pomells de Joventut", de les "Pàgines Viscudes", de les primeres comèdies per a infants... Hi havia un cert estovament sentimental, una facilitat en l'humorisme, una baixa evident en la qualitat del vell setmanari infantil fundat per l'Aureli Capmany, que feia necessària la creació, enfront seu, d'una altra publicació per a la mainada. En aquesta mateixa reivindicació del mot "mainada" enfront del més vulgar i pejoratiu de "canalla" hi havia tot el sentit de la tasca empresa per Avelí Artís i duta a terme, com hem vist, amb variades i nombroses col·laboracions. L'exemple de "La Mainada" rebrotà en altres intents: "Jordi", "Plançons", "La Rondalla del Dijous", adhuc el "Violet", creat i dirigit per Junceda, i que adoptava una fórmula més moderna: la dels "comics" americans, i l'adaptava al seu geni de dibuixant i caricaturista sense malícia. Llevat d'aquest darrer setmanari, les altres empreses foren efímeres. Cap, com "La Mainada", no pot presentar uns volums densos de contingut i amb un esplet de signatures de prestigi. I la qualitat d'alguns dels textos publicats (penso en les delicioses pàgines de Salvat-Papasseit "Els nens de la meua escola", en moltes de les rondalles i glosses dels mesos de l'any que redacta Ramon Reventós al calendari de 1922, en les pàgines d'història de Rovira i Virgili i "L'avi Magí") i de moltes de les il·lustracions fan que aquests volums siguin encara avui ben aptes per a interessar i divertir profitosament els infants catalans. Si fos possible de reproduir-los i difondre'ls per totes les llars! Però caldria l'esperit catalaníssim, la voluntat sense defallències, la indiferència davant dels profits materials que eren, amb la seva intel·ligència d'escriptor, les armes màgiques amb què Avelí Artís sabé concebre, sostenir i dirigir "La Mainada", aquell setmanari que acollia els modestos treballs dels meus quinze anys, i que em permeté de conèixer i estimar fins a la seva mort l'autor admirat de "La Sagrada Família" i "Les noies enamorades".

Rafael T A S I S.

Barcelona, gener de 1955